

LA SUBORDINACIÓ EN EL DISCURS ORAL I ESCRIT

Com a continuació de la recerca que vàrem anunciar a Castellà (1996), presentem un estudi comparatiu de la presència d'oracions subordinades en el discurs oral i escrit, en concret en els gèneres *conversa quotidiana*, *classe magistral* i *prosa acadèmica*. Aquest estudi forma part d'una recerca més àmplia en el camp del contrast lèxic i gramatical en el mode del registre, efectuada amb l'anàlisi de noranta-sis trets lingüístics a partir d'una mostra de més de vuitanta mil mots.¹

En la nostra recerca fem una comprovació empírica de la consideració tradicional que la llengua oral es fonamenta en la juxtaposició i la parataxi, alhora que és pobra en relacions hipotàctiques (Badia 1952: 15), visió assumida també per diversos sociolingüistes i analistes del discurs de l'àmbit català i internacional (Brown & Yule 1983a: 34-35 i 1983b: 4-9; Calsamiglia & Tusón 1999: 59; Chafe 1982: 52-56; Gumperz *et alii* 1984: 8-14; Tannen 1982: 1-18, etc.). Al costat d'això, hi ha el grup reduït —si bé amb personalitats ben destacades— dels qui mantenen l'opinió contrària (Aracil 1978: 238; Beaman 1984: 78-80; Halliday 1979: 47-49 i 1985 79-82; O'Donnel 1974: 107; Poole & Field 1976: 308) o bé adopten una posició intermèdia (Biber 1988: 102-103; Briz 1998: 68-82; Macaulay 1990: 162-163; Payrató 1988: 105). El que està en joc, de fet, és la concepció de la simplicitat o la complexitat lingüística de la llengua oral, més enllà dels aspectes entonatius i contextuals, en el terreny de la sintaxi.

La gramàtica i la filologia tradicionals posaven la llengua escrita en el centre quasi exclusiu d'atenció, immerses en una cultura acadèmica que s'interessava només per la producció literària i no concebia que la parla col·loquial pogués ser estudiada. Era difícil, per una simple qüestió de valoració social, que el parlar del poble llec, la conversa de cada dia, pogués cridar l'atenció dels savis. Només les recerques sobre la cultura popular i la dialectologia, en època més recent, trencaven relativament aquesta tendència.

1. Els detalls metodològics d'aquest treball es poden consultar a Castellà (2002a i 2004). Una versió més sintètica, de divulgació en el camp de l'ensenyament i orientada especialment cap a la llengua oral formal, es troba a Castellà 2002b.

L'adveniment de l'estructuralisme i la fundació de la lingüística varen representar en part una inversió de la situació. Com es pot veure en la taxativa afirmació de Bloomfield (1933: 21), «writing is not language, but merely a way of recording language by means of visible marks», es va produir fins i tot un cert menyspreu de l'escriptura. A conseqüència d'aquest canvi, els lingüistes europeus i americans varen desenvolupar la fonètica i la fonologia com les branques principals de l'estructuralisme. Però, tal com assenyalen Biber (1988: 6-7) i Halliday (1987: 56), la preeminència de l'oralitat no va estendre's a les altres branques de la lingüística, i la morfologia i la sintaxi varen continuar treballant amb models de llengua escrita. La situació, ben descrita per Teberosky (1998: 9), era del tot contradictòria:

por una parte, considerar el lenguaje hablado como natural y primigenio, la escritura como una modalidad derivada de lo oral y la práctica de escribir su mera transcripción; y atribuir, por otra parte, al lenguaje hablado las características de erróneo, incompleto, no normativo. Apoyada en la oposición entre oral y escrito, esta descripción implicaba la desvalorización de uno y otro de los polos.

La gramàtica generativa no representa cap modificació en aquest panorama, ja que la introspecció intuïtiva del lingüista, mètode i font principal d'obtenció de dades en aquest corrent, obvia tant l'oralitat com l'escriptura a favor d'una gramàtica abstracta subjacent. A la pràctica, però, si el model mental que l'analista fa conscient és el de la llengua estàndard escrita —i així és com sol ocórrer— la gramàtica que s'elabora és la de la llengua escrita.²

La sociolingüística i l'anàlisi del discurs, com és lògic, han decantat definitivament la balança cap a l'oralitat i el contrast que manté amb l'escriptura. Des d'aquests camps, però, s'han desenvolupat dues perspectives. La primera, dels esmentats G. Brown i G. Yule, W. Chafe, J. J. Gumperz, D. Tannen, etc., considera que la llengua oral és complexa en la prosòdia, el context i els elements no verbals, i simple en els aspectes lingüístics (cf. taula 1) i, sobretot, sintàctics, i una de les demostracions principals d'aquesta simplicitat sintàctica seria l'escassa presència d'oracions subordinades en el discurs oral.³

2. Això explica que en algunes gramàtiques generatives, al costat de moltes estructures que poden ser comunes tant a l'oralitat com a l'escriptura, s'hi pugui trobar l'estudi de construccions com «la casa les finestres de la qual» i no tant, per exemple, l'anàlisi dels usos variables i esmunyedissos de la conjunció *que* en la conversa espontània. De fet, ja en l'origen, la cèlebre transformació de passiva (la passiva morfològica) es basava en una construcció més pròpia de l'anglès escrit que de l'oral —construcció que, d'altra banda, és inexistent en català col·loquial i en els registres informals de la majoria de llengües romàniques.

3. La relació subordinació-complexitat sintàctica és una assumpció que no podem abordar aquí, però que ha estat qüestionada per Beaman (1984: 79-80) i Schleppegrell (1992: 110).

TAULA 1 · CHAFE, GUMPERZ I ALTRES

MODE ORAL	MODE ESCRIT
Simplicitat lingüística (lèxica i gramatical)	Complexitat lingüística (lèxica i gramatical)
Complexitat prosòdica, contextual i no verbal	Simplicitat prosòdica, contextual i no verbal

TAULA 2 · HALLIDAY I ALTRES

MODE ORAL	MODE ESCRIT
Simplicitat lèxica	Complexitat lèxica
Complexitat gramatical	Simplicitat gramatical

La taula 2, en canvi, representa la segona perspectiva, que atorga —més enllà de la prosòdia, el context i els elements no verbals— una complexitat lingüística equivalent a oralitat i escriptura, si bé argumenta que aquesta complexitat és de menes diferents a cada mode. Per a M. A. K. Halliday, la llengua oral és complexa gramaticalment (més diversa i més mòbil), mentre que l'escrita ho és lèxicament (més elaborada en els mots i més compacta conceptualment).

ELS RESULTATS DE LA RECERCA

La contradicció entre els dos punts de vista que acabem d'exposar és tan evident que ens va moure a investigar-la en llengua catalana per intentar de treure'n l'entrellat. Les dades que oferim a continuació són part de la recerca efectuada.

TAULA 3

	<i>Conversa informal</i>	<i>Classe magistral</i>	<i>Prosa acadèmica</i>
Subordinades / % total mots	6,3 %	7,5 %	6,3 %
Subordinades / % total clàusules	35,8 %	53,7 %	67,6 %

TAULA 4*

	<i>Conversa informal</i>	<i>Classe magistral</i>	<i>Prosa acadèmica</i>
Sub. substantives	3,3 %	3,3 %	2,4 %
Sub. adjectives	0,8 %	2,4 %	2,3 %
Sub. adverbials	2,5 %	1,7 %	1,6 %

* Percentatges sobre el total de mots.

Com es pot veure als quadres, les xifres demostren que la majoria de les afirmacions comentades són en part certes —i, per tant, en part errònies— i, sobretot, que han de ser matisades segons els gèneres, els denominadors i les construccions de subordinació que s'analitzin. D'una banda, a la taula 3, el percentatge de subordinades (comptant-hi els nexes i les construccions amb formes no personals del verb), sobre el total de mots de les mostres de cada gènere, és el mateix en la conversa informal que en la prosa acadèmica (6,3 % a ambdues), i resulta ser més alt en la classe magistral (7,5 %), una forma de llengua oral monologada i produïda amb la voluntat explícita d'aproximar-se a l'estil de l'escriptura —i que, pel que es veu, en aquest tret fins i tot la depassa.

Els resultats de la segona part de la taula 3, amb el còmput sobre el total de clàusules de cada gènere, són molt diferents. Com que el nombre de clàusules —i, per tant, de verbs— és més elevat en la llengua oral (Castellà 2002a: 207-227), en actuar com a denominador redueix el percentatge de subordinades per clàusula en el mode oral i l'augmenta en l'escrit.

Pel que fa a la distinció segons el tipus de subordinades, la taula 4 ens mostra que les substantives són més presents en els dos gèneres orals (3,3 % a ambdós, en contrast amb el 2,4 % de l'escriptura), les adjectives ho són en la classe magistral i la prosa acadèmica (2,4 i 2,3 %, respectivament, en contrast amb el 0,8 % de la conversa) i les adverbials ho són en la conversa informal (que queda destacada amb el 2,5 %).

Les conclusions que podem extreure d'aquestes dades són les següents:

1) No es pot continuar afirmant de manera absoluta que en la llengua oral hi hagi menys oracions subordinades que en l'escrita, ja que els percentatges de la conversa i de la prosa acadèmica han coincidit i, fins i tot, el de la llengua oral formal monologada (*classe magistral*) ha estat més alt.

2) L'opció de la subordinació es mostra especialment relacionada amb l'escriptura acadèmica, amb un nombre de subordinades per clàusula molt alt (67,6 %) —això significa que, quan redactem, preferim d'emprar clàusules subordinades que no pas coordinades,⁴ juxtaposades o independents.

3) Es produeix un comportament diferent segons el tipus de subordinada: en la conversa informal destaquen la subordinació substantiva i l'adverbial; en la classe magistral, la substantiva i l'adjectiva; i en la prosa acadèmica, l'adjectiva.

4) La classe magistral té un estatut especial, amb l'ús més alt de subordinades, en xifres absolutes, de tots tres gèneres i lluny de la posició intermèdia que d'entrada li hauria de correspondre.⁵

4. Això no comporta l'afirmació inversa (que en la llengua oral s'emprin més coordinades que subordinades): les subordinades són també preferides en la conversa, però en una mesura menor que en la prosa (Castellà 2002a: 416-445).

5. De fet, en la majoria d'indicadors lexicals i sintàctics, la classe magistral té aquest caràcter intermedi i el comportament en la subordinació n'és una de les poques excepcions (Castellà 2002a).

Una altra perspectiva pel que fa als tipus de subordinades és la que es presenta a la taula 5. Sovint es tracten de manera diferent les subordinades que són un constituent clar de l'oració (substantives, adjectives i adverbials de temps, de lloc, de manera i de quantitat) de les subordinades més perifèriques (condicionals, concessives, causals, consecutives i finals, que alguns autors agrupen amb les adversatives en el grup de les interordinades).⁶ D'acord amb un criteri valoratiu, les subordinades constituents serien més bàsiques o elementals i es podrien relacionar més amb l'oralitat, i les perifèriques demanarien més elaboració i es correspondrien amb l'escriptura. Els resultats, però, desmenteixen aquesta presumpció, ja que la presència de les subordinades constituents és lleugerament superior en la prosa acadèmica (5,8%) que en la conversa informal (5,0%) i, d'una manera encara més accentuada, l'aparició de les perifèriques és més alta en la conversa informal (1,3%) que en la prosa acadèmica (0,5%).

TAULA 5*

	<i>Conversa informal</i>	<i>Classe magistral</i>	<i>Prosa acadèmica</i>
Sub. constituents	5,0 %	6,8 %	5,8 %
Sub. perifèriques	1,3 %	0,7 %	0,5 %

* Percentatges sobre el total de mots

L'ESTIL NOMINAL I L'ESTIL VERBAL

El conjunt de les dades que hem presentat fins aquí per a la subordinació es pot explicar primordialment a partir del contrast entre l'estil verbal, que predomina en l'oralitat, i l'estil nominal, típic de l'escriptura i, especialment, de la prosa expositiva.⁷ Aquesta distinció resulta pertinent per caracteritzar el comportament de la subordinació i de molts altres elements de la llengua oral i de l'escriptura en els gèneres que hem analitzat. Vegeu la taula 6:⁸

6. Aquesta part de la recerca la devem a un comentari personal de Joan Solà, el qual, d'una manera informal però molt descriptiva, ens deia que hi deu haver unes construccions que són «més» subordinades que unes altres.

7. La distinció entre estil nominal i estil verbal com un dels trets essencials en el contrast entre oralitat i escriptura va ser assenyalada per M. A. K. Halliday i refermada per les recerques d'altres autors.

8. El contingut d'aquesta taula és una mostra mínima d'aquest contrast. Unes llistes més completes, de fins a noranta-sis trets lingüístics, es poden consultar a Castellà (2002a: 326-327 i 600-601).

TAULA 6

<i>Estil verbal (llengua oral)</i>	<i>Estil nominal (llengua escrita)</i>
• Més verbs • Més verbs comodi (<i>fèr, ser...</i>) • Més adjectius complements del verb • Més sintagmes preposicionals complements del verb • Més subordinades complements del verb	• Més noms • Més nominalitzacions • Més adjectius complements del nom • Més sintagmes preposicionals complements del nom • Més subordinades complements del nom

Més enllà de la perspectiva quantitativa, la funció de la subordinació en l'articulació del discurs és diferent en cadascun dels gèneres analitzats. Així, en la conversa informal (llengua oral espontània), les clàusules subordinades es distribueixen al voltant dels verbs, en un discurs mòbil i canviant. En la prosa acadèmica (llengua escrita especialitzada), en canvi, es posen al servei d'una compactació de la informació, en uns sintagmes nominals llargs i densos de contingut. I la classe magistral (llengua oral monologada i expositiva), en darrer lloc, mostra un caràcter propi respecte dels altres dos gèneres: s'hi empra la subordinació per al desenvolupament d'un discurs planificat en el contingut, però improvisat en les estructures sintàctiques i en les relacions cohesives, que s'han de construir sobre la marxa sense perdre el fil del monòleg i intentant d'imitar l'estil sintàctic de l'escriptura —tot i que mai no s'arribi a reproduir amb exactitud, cosa que tampoc no seria bona per a la comprensió.

A continuació oferim unes petites mostres de conversa informal, de classe magistral i de prosa acadèmica (de 120, 125 i 121 mots, respectivament), per il·lustrar el que acabem de comentar, tant en els aspectes quantitius com en l'estil de construcció sintàctica de cada discurs —hi assenyalen els verbs en cursiva, els adjectius en negreta, i els nexes i construccions de subordinació subratllats:⁹

- PPP: *ves*
 m'ha despertat quan baixava la la a el llit
 brum
- MMM: *xuc*
 sí
 *jo també ho *he sentit**
- PPP: *cony*
 què és això
- CME: *doncs jo *he dormit*_*
- PPP: *llavons sí que--*
- CME: *oh*

9. No comptem a part les ocurrences verbals l'infinitiu o el gerundi quan formen un conjunt amb un verb modal; en canvi, sí que hi comptem l'infinitiu i el gerundi subordinats.

- PPP: jo sí que m'he despertat llavons\
amb això del llit\
i llavons no podia dormir\
cagondena\
i llavons iinc els peus que em cremen\
- CME: vagi a mirar l'arròs\
perquè em sembla que
- PPP: tenia que treure els peus a fora_
i llavòrens tenia tos_
- MMM: ja\
marxa l'aigua de l'arròs\
PPP: haig de treure el peus a fora sempre\
cada nit\
fora del llit\
cagon coi\
sí\
no puc dormir de tan calents que són\
és de tant tantes hores dret home\
ahir vaig estar set hores seguides dret\
- CME: ja\
PPP: fent neules\
(Conversa 2, pàg. 56-57, lín. 2624-55)¹⁰

ja la digressió de la classe d'ahir va servir per presentar els orígens_
de les diguem-ne dues maneres principals_
o almenys diguem-ne estadísticament més freqüents_
de ser musulmà en aquest món\
es pot viure l'islam essent sunnita_
o essent xiïta_
i d'això parlarem_
de com es concreta això_
i com es concreta això_
aquesta forma de viure l'islam_
des del punt de vista d'aquesta part del programa de islam i política\
les implicacions polítiques que té una cosa i l'altra\
els orígens de la paraula ja sabeu quins són\
sunnita ve de la pretensió que tenen de ser els que millor segueixen la sunna_
sunna vol dir el costum la tradició del profeta per descomptat_
de ser els que so segueixen el costum del profeta\
(Classe de l'individu B, pàg. 187-88, lín. 8874-90)

Sorprèn comprovar que en el segment del mercat corresponent als habitatges destinats als grups socials de baixos ingressos, l'estructura de l'oferta fou similar, a grans trets, a la dels altres segments. Això

10. Aquestes indicacions sobre la paginació fan referència a l'annex amb la mostra de textos de Castellà (2002a). Aquesta part del treball no apareix en la publicació electrònica, sinó que s'ha de consultar sobre paper en biblioteca.

marca una dissemblança **fonamental** amb altres indrets, com ara Anglaterra, on, com *he indicat*, els promotors **professionals** *sobresortien* en la producció d'habitatges de **baixa** qualitat. A casa nostra, els terratinents del Pla *s'accontentaren* amb els guanys **obtinguts** en l'especulació sobre la terra i en les operacions de producció del sol **urbà** (parcel·lació, urbanització), i, de forma més **secundària**, en el finançament **concedit** als compradors dels solars a l'hora de *construir*. Indubtablement, en aquests negocis *s'amassaven* **majors** fortunes —i més ràpidament i amb menys riscos— *que construïnt i venent* cases. (Escrit individu A, pàg. 248-49, lín. 11676-86)

En aquests fragments, a simple vista ja es pot observar una presència més alta d'adjectius (en negreta) a la prosa acadèmica, alhora que una quasi absència d'aquesta categoria a la conversa informal. Les xifres relatives als mots que hem destacat són a la taula 7:

TAULA 7*

	<i>Fragment de conversa</i>	<i>Fragment de classe</i>	<i>Fragment de prosa</i>
Verbs	24	23	11
Adjectius	4	6	14
Subordinades	8	9	8

* Dades absolutes d'ocurrències

Les proporcions que s'hi pot veure no són, com és lògic en fragments tan breus, les mateixes que els percentatges referits al conjunt de la mostra, però ja donen una idea de les tendències que hem comentat. Els verbs són molt més presents en els dos gèneres orals, mentre que els adjectius —la gran majoria, complements del nom— ho són en l'escrit. Les subordinades, per la seva part, tenen unes xifres absolutes molt similars, tot i que, si es comptessin d'acord amb el total de clàusules, donarien un percentatge superior en la prosa acadèmica.

La impressió global que ofereixen els tres fragments és també ben definida pel que fa al paper que hi exerceix cada categoria i cada tipus de construcció. En la conversa hi ha la mobilitat constant, la polivalència dels elements sintàctics, les construccions que canvien de direcció i les conjuncions, els connectors textuais i les interjeccions que actuen de pivots al voltant dels quals s'articulen aquests canvis. La prosa acadèmica, en canvi, presenta els continguts de manera més densa, amb més quantitat d'informació explícita, més noms i més adjectius que la vehiculen —els uns i els altres, més llargs, més especialitzats i morfològicament més complexos— i un predomini clar del sintagma nominal.¹¹

11. En uns fragments tan breus és difícil de trobar-hi totes les clàusules subordinades exercint la funció que els pertocaria arquetípicament a cada gènere. Per veure exemples més extensos d'aquest comportament suggerim de consultar Castellà (2002a: 365-415).

Tots tres gèneres mostren, doncs, una idiosincràsia i un estil peculiar de construcció, cadascun amb una mena diferent de complexitat lingüística. La qüestió clau, per tant, no sembla que resideixi en el grau sinó en les direccions i els mitjans lingüístics amb què es manifesta aquesta complexitat.

JOSEP M. CASTELLÀ
Universitat Pompeu Fabra

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARACIL 1978: Lluís V. Aracil, «Remarques al projecte *Manual de llengua catalana*» (1978), a *Papers de sociolingüística*, Barcelona, Edicions de la Magrana, 1982, 229-247.
- BADIA 1952: Antoni Maria Badia i Margarit, «Els orígens de la frase catalana», *AIEC*, 43-54; reed. a *La llengua catalana abir i avui*, Barcelona, Curial, 1973, 11-28.
- BEAMAN 1984: Karen Beaman, «Coordination and Subordination Revisited: Syntactic Complexity in Spoken and Written Narrative Discourse», a *Coherence in Spoken and Written Discourse*, ed. Deborah Tannen i Roy Freedle, Norwood NJ, Ablex, 45-80.
- BIBER 1988: Douglas Biber, *Variation Across Speech and Writing*, Cambridge, Cambridge University Press.
- BLOOMFIELD 1933: Leonard Bloomfield, *Language*, Nova York, Holt, Rinehart & Winston.
- BRIZ 1998: Antonio Briz, *El español coloquial en la conversación. Esbozo de pragmagramática*, Barcelona, Ariel.
- BROWN & YULE 1983a: Gillian Brown i George Yule, *Discourse Analysis*, Cambridge, Cambridge University Press; trad. esp.: *Análisis del discurso*, Madrid, Visor, 1993.
- BROWN & YULE 1983b: Gillian Brown i George Yule, *Reaching the Spoken Language*, Cambridge, Cambridge University Press.
- CALSAMIGLIA & TUSÓN 1999: Helena Calsamiglia i Amparo Tusón, *Las cosas del decir. Manual de análisis del discurso*, Barcelona, Ariel.
- CASTELLÀ 1996: Josep M. Castellà, «Per una descripció de la llengua oral: els discursos orals no col·loquials», a *Actes AILLC 10*, III, 259-273.
- CASTELLÀ 2002a: Josep M. Castellà, *La complexitat lingüística en el discurs oral i escrit: densitat lèxica, composició oracional i connexió textual*, tesi doctoral, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra, edició en web a la base de dades <http://www.tdcat.cesca.es/>.
- CASTELLÀ 2002b: Josep M. Castellà, capítol cinquè de «La llengua oral formal: una fesomia gramatical pròpia», a *Didàctica de la llengua oral formal. Continguts d'aprenentatge i seqüències didàctiques*, ed. Montserrat Vilà, Barcelona, Graó, 95-110.
- CASTELLÀ 2004: Josep M. Castellà, *Oraliat i escriptura: dues cares de la complexitat en el llenguatge*, Barcelona, Curial-PAM.
- CHAFE 1982: Wallace Chafe, «Integration and Involvement in Speaking, Writing, and Oral Literature», a *Spoken and Written Language. Exploring Orality and Literacy*, ed. Deborah Tannen i Roy Freedle, Norwood NJ, Ablex, 35-53.

- GUMPERZ *et alii* 1984: John J. Gumperz, Hannah Kaltman i M. Catherine O'Connor, «Cohesion in Spoken and Written Discourse: Ethnic Style and the Transition to Literacy», a *Coherence in Spoken and Written Discourse*, ed. Deborah Tannen i Roy Freedle, Norwood NJ, Ablex, 3-22.
- HALLIDAY 1979: M. A. K Halliday, «Differences between Spoken and Written Language: Some Implications for Literacy Teaching», a *Communication through Reading: Proceedings of the 4th Australian Reading Conference*, ed. Glenda Page, John Elkins i Barrie O'Connor, Adelaide, Australian Reading Association, 37-52.
- HALLIDAY 1985: M. A. K Halliday, *Spoken and Written Language*, Deakin University; ara a Oxford, Oxford University Press, 1990.
- HALLIDAY 1987: M. A. K Halliday, «Speaking and Written Modes of Meaning», a *Comprehending Oral and Written Language*, ed. Rosalind Horowitz i S. Jay Samuels, San Diego, Academic Press, 50-72.
- MACAULAY 1990: Marcia I. Macaulay, *Processing Varieties in English: An Examination of Oral and Written Speech across Genres*, Vancouver, University of British Columbia Press.
- O'DONNELL 1974: Roy C. O'Donnell, «Syntactic Differences between Speech and Writing», *American Speech*, 49, 102-110.
- PAYRATÓ 1988: Lluís Payrató, *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*, València, Universitat de València; segona edició corregida i amb addicions, 1990.
- POOLE & FIELD 1976: Millicent E. Poole i T. W. Field, «A Comparison of Oral and Written Code Elaboration», *Language and Speech*, 19, 305-311.
- SCHLEPPEGRELL 1992: Mary J. Schleppegrell, «Subordination and Linguistic Complexity», *Discourse Processes. A Multidisciplinary Journal*, 15.1, 117-131.
- TANNEN 1982: Deborah Tannen, «Oral and Literate Strategies in Spoken and Written Narratives», *Language*, 58.1, 1-21.
- TEBEROSKY 1998: Ana Teberosky, «Introducción», a Claire Blanche-Benveniste, *Estudios lingüísticos sobre la relación entre oralidad y escritura*, Barcelona, Gedisa, 9-17.